

„A NŐK most szent harcra kelnek...”

*“Eljött az asszonyok ideje! Háború van és ezt a háborút az asszonyoknak kell megküzdenie!
Mert minden fegyver eszköz, és minden eszköz fegyverré válik, használójától függően.
Ehhez a háborúhoz Isten az asszonyok kezébe adta azt az eszközt, amivel győzhet a Magyar
Nemzet.”¹*

1. kép : A Nők most szent harcra kelnek

A radikális jobboldal mint az emancipáció eszköze

Jelige: SZA 034

¹ „A NŐK most szent harcra kelnek...” http://www.naptemplom.eoldal.hu/cikkek/aranyasszony/a-nok-most-szent-harcra-kelnek_.html (2011.09.10.)

Tartalomjegyzék

1.Bevezetés	3
2. Módszertan.....	9
3. A 3 típus megkülönböztetése	10
4.A Kultúra hordozója, a „klasszikus típus”	11
5.A Harcos	14
6.A Spirituális nő	16
7.Az ideológiai háttér.....	17
8.A hatalom gyakorlásának terepei	21
8.1. Női közösségek	21
8.2. A virtuális terep	23
9. Befejezés.....	26
Képek jegyzéke:.....	27

1. Bevezetés

A radikális jobboldal megerősödése

A radikális jobboldal támogatottságának megerősödése a magyar társadalomban 2006-tól ismételten megfigyelhető, amely a Jobbik Magyarországért Mozgalom létrejöttében, a magyar Országgyűlésbe, majd az Európai Parlamentbe való bekerülésében manifesztálódott. A radikális jobboldal megerősödése olyan kérdéseket vet fel a társadalommal foglalkozó szakemberek számára, amelyek eddig talán ilyen erős mértékben sosem álltak a figyelem középpontjában a rendszerváltást követő magyar társadalomban. Ilyen kérdések például a radikális jobboldal és a kisebbségek viszonya, a hazai és a más európai, valamint kontinensen túli, nemzetközi radikális jobboldal különbségei és hasonlóságai, az egymáshoz való viszonyuk, de ilyen kérdés az úgynevezett *gender* kérdésekhez való hozzáállásuk is, radikális jobboldal és a nők, női támogatók viszonya is. Dolgozatomban ez utóbbi kérdésről fogok értekezni saját kutatásom bemutatásával, amely reményeim szerint egy, a téma mélyebb megismerését lehetővé tévő írásmű lesz. Elsődlegesen fontosnak tartom magáról a radikális jobboldalról szóló nemzetközi, valamint hazai szakirodalom bemutatását, amiről rátérnék a témához még szűkebben kapcsolódó szakirodalmak bemutatására, azaz a radikális jobboldali mozgalmakat, illetve pártokat támogató nőkről szóló szakirodalom áttekintésére.

A téma mélyebb ismertetése előtt megkerülhetetlen a definíciós kérdésről való rövid értekezés, ami a hazai és nemzetközi szélsőjobboldali, más néven radikális jobboldali definícióknak rövid bemutatását jelenti, majd az ilyen jellegű mozgalmakban a nők helyzetével foglalkozó szakirodalom rövid áttekintését. Alapvetően megállapítható, hogy különböző definíciók léteznek a tudományos diskurzusban, amik között nincs olyan, ami univerzálisan elfogadott lenne². Sokan egy sor antitézissel definiálják, illetve negatív állításokkal³, mások „single-issue” pártoknak definiálják őket, megint mások egy-két jellemző

² Paul Hainsworth felsorolja a következő elnevezéseket: fasiszta, neofasiszta, populista, neopopulista, radikális jobboldali populista, szélsőjobboldali, jobboldali populista, bevándorlóellenes stb (Hainsworth 2008, 11)

³ Mudde (2000)

kombinációjaként⁴ írják le ezen pártokat, vannak akik pedig bizonyos komponenseket sorolnak fel, amik ezekre a pártokra jellemzőek⁵. A szerzők többségénél a pártok jellemzése kapcsán a xenofób, rasszista, anti-demokratikus, erős államot elképzelő, nacionalista, illetve ezek valamilyen kombinációja jelenik meg⁶. A szakirodalom leginkább a szélsőjobboldal és a modern radikális jobboldal jelzőket használja, az utóbbit sokszor úgy definiálva, mint ami nem törekszik a fennálló rendszer megdöntésére, nem nyúl alkotmányellenes eszközökhöz⁷. A szélsőjobboldal kifejezést pártolók inkább az 1945 előtti náci és fasiszta ideológia valamilyen szintű örökösének tekintik ezen pártokat, amik rendszerellenes értékrenddel rendelkeznek⁸. Fontos még megemlíteni az időben történő definiálásra tett kísérleteket, ezen belül a szélsőjobboldal vagy radikális jobboldal négy hullámának definiálását, ami kronológiailag különíti el ezen pártokat⁹.

A hazai szélsőjobboldallal foglalkozó kutatók is megosztottak a definíció kérdésében. Körösenyi András és Enyedi Zsolt a jobboldali populizmus, a fasizmus, a nemzeti szocializmus és más antidemokratikus jellemzők köré csoportosítja a szélsőjobboldali pártokat¹⁰, míg Bayer Józsefnél például a *“nacionalizmus, a sovinizmus, a rasszizmus, az antiszemitizmus, általában az intolerancia bármiféle kisebbséggel szemben, az idegenellenesség, és gyakran a konfliktus-megoldás erőszakos módszerei iránti vonzódás”*¹¹ szerepel a definícióban.

A nőkről a radikális jobboldalon

Ahogy a szélsőjobboldal, illetve radikális jobboldal definiálásában nincs konszenzus a tudományos diskurzusban, úgy az ezekben a mozgalmakban lévő nők helyzetéről, mobilizálódásuk okairól is igen szerteágazó a szakirodalom. Vannak, akik szerint valami drámai élmény szükséges, hogy a radikális mozgalmak támogatójává váljanak,¹² mások szerint csak férjeik támogatásáért válnak szimpatizánssá vagy lépnek be a mozgalmakba,¹³ egyesek a nők erőteljesebb vallásosságára vagy a család szentségének hirdetésére vezetik

⁴ Mude idézi: Macridis (1989.) 231.o.

⁵ Holzer (1993): 35 o.

⁶ Ugyanott

⁷ Givens:, (2005): 19-21

⁸ Ignazi 2003.

⁹ Camus, 2008

¹⁰ Enyedi– Körösenyi (2001): 94 o.

¹¹ Bayer József: Jobboldali populizmus és szélsőjobboldal Kelet-Közép-Európában. <http://www.freeweb.hu/eszmelet/55/bayer55.html> (Letöltés ideje: 2011. 09.12.)

¹² Blee (1997)

¹³ Durham (1998)

vissza, ami a nőkből erősebb szimpátiát válthat ki. A nők szélsőjobboldali mozgalmakban való helyzetéről Martin Durham gondolatát tartom megfontolandónak, miszerint, ha elfogadjuk, hogy maguk a szélsőjobboldali mozgalmak is nagyon sokfélék lehetnek, akkor azt is el kell fogadnunk, hogy a szélsőjobboldal és a gender kérdések viszonya is szerteágazó lehet ezen belül¹⁴.

A nemzet biológiai és kulturális reprodukciója

A radikális jobboldali mozgalmakat támogató nőkről szóló tanulmányok leginkább a *gender gap* jelenségét szokták kiemelni¹⁵, azaz a férfiak kisebb vagy nagyobb mértékű dominanciáját az ilyen mozgalmak támogatói körében. Ezt általában azzal indokolják, hogy a radikális jobboldali pártok és mozgalmak alapvetően a nők helyét a családban jelölik ki, feladatuknak pedig a nemzet biológiai és kulturális reprodukcióját tekintik, tehát a fizikai reprodukciót, valamint az értékek, hagyományok, rituálék megőrzését, illetve átadását a felnövekvő generációknak¹⁶.

A gender gap jelensége

A gender gap kutatói a jelenséget több változó hatásának együttes jelenléteként szokták értelmezni, mint ami olyan, mint egy „*komplex és érdekes kirakósjáték*”. (Betz 1994, 146). A kutatók a kor, a vallásosság, a hatalmi rétegződésben elfoglalt hely és munkaerőpiaci részvétel nemek közti különbségét szokták a radikális jobboldal férfi-dominanciájának okaként megjelölni¹⁷. Ezek a kutatások leginkább arra keresik a választ, hogy miért támogatja kevesebb nő a radikális jobboldali pártokat, illetve azokat a strukturális és helyzeti tényezőket vizsgálják, amik a nők eltérő helyzetét indokolhatják. A szakirodalomban kérdésként merül fel még, hogy miért lehetnek vonzóbbak ezek a csoportosulások a férfiaknak, mint a nőknek. Ezzel kapcsolatban vannak, akik a szociobiológiai tényezőkre helyezik a hangsúlyt, így például a férfiak individuálisabb felfogásából vezetik le a magasabb arányú támogatás okát,¹⁸

¹⁴ Durham (1997)

¹⁵ Givens (2004, 30).

¹⁶ Julia Mostov(1999)

¹⁷ Gidengil, E., M. Henningar, A. Blais, N. Nevitte és R. Nadeau (2003).

¹⁸ Giligan (1982)

míg mások a posztindusztriális társadalomban a “fehér férfi” státusvesztésének félelmeire alapozzák a tradicionális családmoddelt előtérbe helyező szélsőjobboldal férfidominanciáját¹⁹.

A nők jelentősége a radikális jobboldalon

Emellett azonban egyes kutatók már rávilágítottak arra, hogy a nők szerepe nem elhanyagolható, sőt, a nőknek kifejezetten hangsúlyos szerepük lehet a radikális jobboldali mozgalmakban. Kathleen Blee radikális jobboldali mozgalmakban lévő nőket vizsgálva hangsúlyozta a téma fontosságát²⁰. A mozgalmakban a nők szerepének megismerése véleménye szerint azért is fontos, mert aktivitásuk és cselekedeteik más jellegűek, mint a férfiaké és ezek megismerésével egy eltérő, illetve sokkal árnyaltabb interpretációhoz jutunk el, mintha csak a férfiakat vizsgáljuk. Blee a Ku Klux Klán női tagjainak vizsgálata során arra a kérdésre kereste a választ, hogy a nők miért kezdték el támogatni a Klánt. Megállapította, hogy az 1920-as években a Klán a nők számára nem olyan rég kivívott jogaik biztosítását ígérte, a szervezeten belüli női „rend” kialakítása azzal az ígérettel kecsegtetett, hogy a protestáns fehér faj felsőbbrendűségének hangsúlyozása mellett a nők jogainak biztosítására is alkalmas lehet²¹.

Nők a hazai radikális jobboldalon

A téma kutatását a hazai szélsőjobboldali mozgalmak esetében különösen fontosnak tartom, szakdolgozatomat is ebben a témakörben írtam²². A témához akkor egy élettörténet mély megismerésén keresztül közelítettem, a mostani kutatásomban egy valamivel átfogóbb képet kívánok nyújtani ugyanebben a témában, azt a kérdést körüljárva, hogy miért támogatják a nők az ilyen jellegű mozgalmakat. A témakör magyarországi vizsgálatának fontosságát jól mutathatja számunkra, hogy a Jobbik Magyarországért Mozgalom szavazói táborában majdnem 40 százalék a nők aránya²³, vagyis korántsem elhanyagolható a női támogatók tábora. Az országgyűlésben a Jobbikos képviselők között kevesebb a nő a többi frakcióhoz képest, 6,4 százalék a Jobbikban, míg az egész Parlamentben jelenleg 9,4 százalék ez az

¹⁹ Gidengil et al (2003)

²⁰ Blee (1993)

²¹ Blee (1991)

²² Félix Anikó: Élettörténet szerepe a szélsőjobboldali beállítódás kialakulásában http://coospace.tatk.elte.hu/to/legjobb_szd/F%C3%A9lix_An%C3%B3.pdf

²³ Pontosan 37% nő a nők aránya. Szintén ebben a tanulmányban az ún. “radikális” klasztercsoportban pedig 39%. Grajczjár – Tóth (2011)

arány²⁴. A téma kapcsán talán a legfontosabb kérdés, hogy a rendszerváltást követően eddigi legnagyobb támogatottságot elért radikális jobboldali mozgalom hogy volt képes mobilizálni²⁵ a női szavazókat? A Jobbikot támogató nők „igába hajtják a fejüket”²⁶ egy alárendelt pozícióban és egyetlen céljuk a nemzet szaporítása lenne? A kérdés provokatív, ugyanakkor ráébreszthet bennünket arra, hogy a képlet nem ilyen egyszerű. Támogatásuk okainak, ideológiai meghatározottságuknak, a társadalomban és a politikai közösségükben elfoglalt szerepüknek elemzése alapos vizsgálódást igényel.

Nők jelentősége a hazai radikális jobboldalon

Meglátásom szerint a Jobbikhoz nem csak „egy út” vezethet, azaz sokféle módon jöhet létre a bekapcsolódás, aminek megértése okvetlenül szükséges az egész jelenség megértéséhez. Ezen utak közül alapvetően fontos mindegyik sokszempontú vizsgálata, így a gender „dimenzió” ezen területek esetében sem elhanyagolható szempont az „utak” megértésében. Meglátásom szerint ebben a témakörben azonban azért vizsgálandó kiemelten, mert az ilyen jellegű mozgalmak általános „profiljával” alapvetően ellenkezik a nők magas szintű mobilizálódása. Számos kutatás bizonyította már, hogy a nők általában érzékenyebbnek mutatkoznak az általános emberi jogi kérdések iránt²⁷, nem csak a gender kérdéseket illetően, hanem egyéb, társadalmi kérdések irányában is. A radikális jobboldal esetében tehát elsősorban a párt általános maszkulin jellegével mond látszólag ellent a női szavazótábor gyarapodásának, másodsorban az egyes emberi jogi kérdésekben elfoglalt szélsőséges politikájával. Pető Andrea konzervatív nőket vizsgálva azt a kérdést tette fel kutatásában, hogy miképp lehet egy nő aktív, mikor a „konzervatív felfogás szerint passzívnak kellene lennie”²⁸. Ez a kérdésfelvetés jól megmutatja azt a –látszólagos- ellentmondást, ami a jobboldali, illetve a radikális jobboldali ideológia és a nők magas szintű aktivizálódása között húzódik. Mindezekből következően feltételezhető, hogy a mobilizálódásnak máshogy kell történnie a férfiak és nők esetében, utóbbi esetben nem feltétlen „egyértelmű” utakon keresztül. A

²⁴ Ilonszki-Kurtán (2011)

²⁵ A radikális jobboldalon a szakirodalom által már fentebb bemutatott radikális jobboldali gender gap jelenségének megléte mellett, ugyanakkor mégis nagy arányú női támogatóra szert téve.

²⁶ Az idézet barikád! magazin 2011. január 20-i számából, a „Terápiával nevelnék át a szélsőjobbot” című cikkből származik. A cikk a Friedrich Ebert Alapítvány által rendezett szélsőjobboldali nőkről szóló konferenciáról számol be. A teljes idézet a konferencián elhangzottakról: „Igába hajtják a fejüket és egész életüket az általuk vallott ideológiák határozzák meg.” 24.o. A cikk a barikád. hu-ról származik és a cikk írója (neve nincs feltüntetve) a konferencián elhangzottakat kommentálja, amelyről megállapítja, hogy egy általánosított képet alakított ki a „szélsőjobboldali nőkről”, a mi cikk sugallata szerint teljes mértékben hamis és koholmány.

²⁷ A kérdésről 2010. március 8-án Szegeden a SZAB Neveléstudományi és Pszichológiai Szakbizottság konferenciát is szervezett „A Pszichológia küldetése V.: A nők helyzetéről - A szociális érzékenység sajátosságai, szerepe” címmel.

[http://www2.mta.hu/?id=esemenyek&tx_calendar_pi1\[viewtime\]=1267657200&tx_calendar_pi1\[view\]=6&tx_calendar_pi1\[showUid\]=10782&cHash=7b0ec354a0](http://www2.mta.hu/?id=esemenyek&tx_calendar_pi1[viewtime]=1267657200&tx_calendar_pi1[view]=6&tx_calendar_pi1[showUid]=10782&cHash=7b0ec354a0) (Letöltés ideje: 2011.10.18.)

²⁸ Pető (2002) 305.o.

következőkben a saját kutatási anyagomban tapasztaltak felhasználásával szeretném bemutatni jelenlegi megítélésaimat a témával kapcsolatban.

Kutatási kérdés

Kutatásom központi kérdése tehát az, hogy miként lehetséges, hogy a radikális jobboldali párt támogatói között nagy arányban megtalálhatóak a nők? Milyen alapvető mozgatórugók játszhatnak közre és ezek az indítékok vajon összefüggésbe hozhatóak-e, netán adódnak-e a radikális jobboldal ideológiai meghatározottságából vagy jelenlegi arculatából? Másképpen fogalmazva: képes-e a Jobbik valamilyen módon „emancipálni” a női támogatóit? Milyen közvetett vagy közvetlen mechanizmusokon keresztül jön létre ez az emancipáció, illetve pontosan mit érthetünk alatta? A kutatásomban ezekre a kérdésekre keresem a választ. A fentebb megfogalmazottak szerint tehát a radikális jobboldal alapvető ideológiai jellegének ellentmond a női szavazók nagy arányú támogatása, ami tehát egy magyarázatot kíván a hazai szélsőjobboldal esetében. Állításom szerint ahhoz, hogy a Jobbik ilyen arányú női szavazótábor tudjon létrehozni, egyfajta alternatív emancipációs utat kell tudni nyújtania női szavazói számára. Ez az „út” megítélésem szerint részben az ideológiából, kell, hogy következzen, amennyiben a nők képesek kialakítani a radikális jobboldali ideológia segítségével olyan területeket, ahol az ellentmondás, ami a nőiségük és a radikális jobboldali mozgalom erőteljes támogatása között húzódik, képes háttérbe szorulni. Tehát a radikális jobboldal ideológiai szerkezetének képesnek kell lennie arra, hogy a nők számára is elfogadható alternatívákat nyújtson. A következőkben ilyen alternatívákat kívánok megmutatni, amik lehetővé teszik ezt ma Magyarországon a Jobbik női támogatói körében.

Ehhez először a Jobbik gender kérdésekben elfoglalt hivatalos álláspontját kell röviden bemutatnom. A Jobbik által kezdeményezett 2011.március 8-án megtartott parlamenti Népesedési Vitanapon a Jobbikos képviselők a demográfiai válságot, mint Magyarország „legsúlyosabb csapdahelyzetét” írták le, ami a magyar népesség fogyásából és a cigány népesség erőteljes gyarapodásából tevődik össze. A gender kérdés tehát egyértelműen a nemzet biológiai reprodukciója kapcsán vetődik fel a Jobbik esetében. A nők családban kijelölt helye mellett fontos a kulturális reprodukciós szerepkör is, a nők kultúra-átörökítő

feladata a képviselők azon felszólalásában érhető tetten, amikor a felsőoktatás „családbaráttá” tételéről nyilatkoznak²⁹.

2. Módszertan

Kutatásom során a kvalitatív kutatások egyik stratégiáját, a trianguláció elvét³⁰ alkalmazom, azaz háromféle módszertant használok fel benne. Elsősorban interjúkon alapszik, amelyek esetében hólabda módszert használtam. Az interjúk során félig- strukturált interjúk készítésére törekedtem, amiben megpróbáltam az interjúalanyaimnak viszonylag szabad kezdet adni a témavezetést illetően. Alapvetően minden interjú során törekedtem a távolságtartás és a megértés közti egyensúly megtartására, amely sokszor nem bizonyult könnyű feladatnak. A feminista kutatók sok helyütt foglalkoznak annak a szituációnak a kérdéseivel, amikor nő nővel készít interjút. Daphne Patai szerint a feminista kutatók a kontrollált, távolságtartó magatartás helyett egyfajta együtt érző kapcsolatra törekednek két egyén között, akik sokszor kerülnek azt, hogy olyan témakörrel beszéljen az interjúalany, amiről ő maga nem szeretne. Glen Jeansonne az empátia kérdését emeli ki az oral history esetében, mint fontos probléma³¹. Meglátása szerint törekedni kell arra, hogy az interjúalannyal ne alakuljon ki ellenségeskedés, és nem kell erőszakoskodó kérdéseket feltenni, amire nem szívesen válaszolna a megkérdezett. Van, aki szerint annak érdekében kell minél együttműködőbbnek lenni, hogy minél több információt „kigyűjtsünk” az interjúalanyból³². Kathleen Blee Ku Klux Klánban lévő nőkkel készített interjúi során hasonló dilemmákkal szembesült, mint én jelenlegi kutatásomban. Hasonlóképpen, mint ahogy Blee leírja, az én interjúalanyaim is sokszor egyértelműnek vették, hogy én osztom az ő nézeteiket, vagy potenciális befogadója vagyok azoknak. Ezekben a szituációkban megpróbáltam a helyes távolságtartásra törekedni, amennyiben nem deklaráltam esetleges ellenkező álláspontomat az egyes kérdésekben, ugyanakkor arra is ügyelni próbáltam, hogy ne erősítsem meg interjúalanyaim abban a hitükben, hogy én ugyanazon állásponton vagyok, mint ők.

²⁹ Dúró Dóra felszólalása a Parlamentben a Jobbik által kezdeményezett Népesedési Vitanapon http://www.jobbik.hu/rovatok/parlamenti_hirek/jobbikos_felszólalások_a_népesedési_vitanapon_-_videókkal (Letöltés ideje: 2011.09.27.)

³⁰ A trianguláció meghatározása <http://referenceworld.com/sage/socialscience/triangulation.pdf>

³¹ Jeansonne (1983)

³² Ezek összegzése és ezen szerzők említése: Blee (1993)

Az interjúk mellett részt vevő megfigyelést végeztem a 2011 augusztusában megrendezett böszörpusztai Magyarok Országos Gyűlésén, valamint két Női Kör elnevezésű összejövetelen, utóbbit egy esettanulmány formájában kívánom bemutatni. Emellett nemzeti radikális nők blogjait, valamint honlapjait elemeztem a strukturált interjú kérdései alapján, amelyekben szintén a hólabda módszert alkalmaztam, bár virtuális formában³³. A blogokat és honlapokat megpróbáltam azokat a félig-strukturált interjúkérdések alapján tematizálni és azt elemezni. Interjúalanyaim, illetve az elemzett blogok íróinak kiválasztásánál a szempontrendszer alapja az volt, hogy ő saját magát „nemzeti radikálisnak” definiálja. Ennek alapvető oka az volt, hogy a tudományos diskurzusban a Jobbikot leginkább a radikális³⁴ jelzővel illetik, támogatói körében pedig a nemzeti radikális öndefiníciót látom a legelterjedtebbnek³⁵, ami a tudományos diskurzus „radikális” definícióján belül egy szűkebb öndefiníciós kategóriát jelöl. Az interjúalanyok kiválasztásánál kritérium volt még, hogy Jobbik szimpatizáns legyen vagy tagja is legyen a pártnak. Összefoglalva tehát öndefiníciót vettem alapul a célcsoport kiválasztásánál, ezért a tanulmányban egyfajta munkadefinícióként a radikális jobboldali kifejezést fogom használni, ami mind a vizsgált csoport számára elfogadható önmeghatározás³⁶, mind a tudományos diskurzusban elfogadható definíció. A módszertan bemutatását követően rátérnék az eddigi kutatómunkám ismeretanyagának bemutatására, elsőként röviden bemutatva azokat a női típusokat, amelyeket fel véltem fedezni a radikális jobboldali nők körében, majd mindegyik típus hosszabb kifejtésére teszek kísérletet.

3. A 3 típus megkülönböztetése

Kutatásom során három típust véltem kirajzolódni, akik motivációjukban, társadalmi és gazdasági háttérükben, ideológiai meghatározottságukban kisebb-nagyobb különbségekkel írhatók le. A csoportok között bizonyos kérdéseket illetően a különbségek élesek, másban inkább átjárhatóak a határok, azonban úgy látom, hogy megfigyelhetőek bizonyos tendenciák, amikre a következőkben fókuszálni kívánok. A típusok nem tekinthetőek reprezentatívnak, és további kutatások segítségével történő mélyebb megértést igényelnek. A 3 típus közül az első a „*Kultúra hordozója*”, aki leginkább megfelel a kulturális és biológiai reprodukcióra „predesztinált” típusnak, a „*Harcos*”, akinek legfőbb jellegzetessége, hogy a radikális

³³ A blogok oldalán a Kik olvasnak? Valamint Kiket szerettek, ajánlok? fejlécek szerint haladtam tovább.

³⁴ Például Grajczjár–Tóth Válság (2011)

³⁵ U.o., ezek a pártok általában a szélsőjobboldali kategóriát elutasítják, sértőnek érzik. Ez mind a Jobbik, mind az öt támogatók körében is általában igaz lehet.

³⁶ U.o.: a radikális öndefiníció a Jobbik szimpatizánsok körében a legjellemzőbb.

jobboldal tüntetésein és rendezvényein aktív részt vevő. A harmadik típus a „*Spirituális nő*”, akik az ezotériát és az ősmagyarság ideológiáját vegyítik, amiből egy felsőbbrendűség tudatot konstruálnak magának, az ebből adódó kvázi-hatalmi pozíciót azonban csak különböző alternatív utakon képes gyakorolni. A következőkben a három típus rövid bemutatását követően ez utóbbi típus hosszabb kifejtésére teszek kísérletet. Előtte azonban a főbb témaköröket jelölöm meg, amelyek az elemzés alapjául szolgálnak³⁷. Elsődlegesen körvonalazom az egyes csoportokba tartozók általános jellemzőit, mint iskolai végzettség, munkakör, családi helyzet, anyagi helyzet, amennyire az interjú során ezekre következtetni tudtam. Ezt követően azt vizsgálom meg, hogy a radikális jobboldal az egyes típusokban milyen formában válhat a bekapcsolódás eszközévé, milyen módon tudja szolgálni a nők kirekesztése helyett éppen a befogadásukat. Ehhez kapcsolódóan, hogyan és milyen szerepet vállalnak fel az egyes típusba tartozó nők és ezen szerepek milyen funkció ellátására szolgálnak a nemzeti radikális oldalon belül. Ezen kívül a politikai aktivitás fokában tapasztalt különbségeket is be kívánom mutatni a három típus esetében. Végül, a három típus egymáshoz való viszonyáról is szólni szeretnék pár szóban.

4. A Kultúra hordozója, a „klasszikus típus”

A típus bekapcsolódási módjának bemutatása előtt, a típus általános jellemzőiről szólok, amennyire ezekre az interjúk alapján következtetni tudtam. Ezen típusba tartozó nők jellemzően könyvkiadó céget vezetnek, illetve könyvesboltban, vagy egyéb „ősmagyar” boltban dolgoznak. Férjük vagy közeli férfi családtagjuk (testvér, apa) jellemzően vagy író, vagy egyéb –nem feltétlen szellemi tevékenységet folytató, a radikális jobboldal berkein belüli közéleti személyiség. Közepes egzisztenciák, közép- vagy felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkeznek, családi állapotuk férjzett, mindannyian több gyerekkel, az idősebb generációkba tartozók unokákkal is rendelkeznek. Vallásosságuk az ősmagyarvallásútól, az erőteljes keresztényig különböző felekezeteket jelenthet, azonban mindenképpen valamilyen valláshoz tartozónak vallják magukat. A fentebb bemutatott szakirodalom szempontjából talán ők azok, akik a „klasszikus” típusnak nevezhetőek több szempontból is. A radikális ideológia nőkre irányuló klasszikus szerepét teljes mértékben teljesítik. A biológiai reprodukció fontossága hangsúlyozottan megjelenik esetükben, ami szorosan összekapcsolódik a kulturális reprodukcióval. A típus elnevezése arra utal, hogy

³⁷ Emellett egyúttal az interjúk vezérfonalát és a blogok elemzésének szempontrendszerét is jelentették.

ezek a nők elsősorban a magyar kultúra megőrzésének elsőszámú letéteményeseiként tüntetik fel magukat. Utóbbira szemléletes példa egyik interjúalanyom, aki elmesélte, hogy sok fiatal jár a boltjába, akik közül van, aki több éve visszajáró vendég.

„Visszajáró fiatalok is vannak, vannak, akik itt nőnek fel, szinte látom őket felcseperedni. Illetve kollégisták is vannak, hogy bejönnek először (...) amikor felköltöznek, aztán később rendszeresen visszajárnak.”

Ezt a klasszikus típust, a fiatal generáció „tanítóját”, a szakirodalomból már jól ismerhetjük³⁸. Egyik interjúalanyom szemléletes példája a „kultúra hordozója” típus kialakulásának a folyamatára, aki régebben óvónőként dolgozott, ma könyvkiadással foglalkozik. Előbbiről úgy nyilatkozott, hogy:

„kilógtam a sorból már akkor is (...) húsz éven keresztül a magyar műveltségi örökségre neveltem a gyerekeket. (...) mert nekünk olyan kincsünk van- (magyaroknak- FA), amit nagyon nagy bűn, hogy a gyerekek nem kapnak meg.”.

A klasszikus típus tehát a felnővekvő generáció nevelését nem csak az oktatási intézményekben végzi, a radikális jobboldal szubkultúrájának továbbörökítésében egyéb területen is aktív szerepet vállal. Úgy gondolom, hogy ehhez a jelenséghez egy megkerülhetetlen pont, ha a radikális jobboldalt vizsgáljuk, a fogyasztói etnocentrizmus szemmel látható növekedése³⁹, ami összefüggésbe hozható a Jobbik felemelkedésével. Ez a fogyasztói etnocentrizmus pedig a nők számára egy, a „hagyományos” szerepek mentén ugyan, de a köztérbe való kilépés eszközéül is szolgálhatott. Meglátásom szerint a fogyasztói igény megnövekedése a nők számára egy különösen fontos folyamat, ami egy, a köztéren zajló szerepbe helyezheti a nőket, és amely a férfiak részéről is támogatott lehet. A férfiak megtarthatják a domináns pozíciójukat a kultúra „csinálásában”, azonban a nők, mint a kultúra hordozói a köztérre is kiléphetnek, a radikális szubkultúra erősödésének szárnyán. Erről a fenti interjúalanyom, aki óvónőből lett könyvkiadó cég vezetője így beszélt:

„Mindig is közöm volt a könyvkiadáshoz, férjem író volt, apósom is, tehát család belül is sokat segítettem, így egyértelmű volt, hogy aztán a könyvkiadás legyen, az, amit csinálok”.

Mai munkájáról a következőt mondta: „Azon dolgozom, hogy minden, ami érték és magyar, az megjelenjen nálunk.”

³⁸Köttig (2004)

³⁹ A hazai fogyasztói etnocentrizmusról szóló kutatás : Papadopoulos- Heslop- Berács (1990). Jelenleg nincs tudomásom ilyen jellegű kutatásról, azonban a nagyobb városokban sorra megjelenő Szkítia könyvesboltok és egyéb, ősmagyar boltok ezt a jelenséget igazolhatják.

A radikális eszmék támogatottságának növekedése a fogyasztói etnocentrizmus növekedését eredményezve tehát a nők számára működhet egyfajta agency lehetőségeként, annak az önálló cselekvési kör értelmében, amennyiben a nőket aktivitásra ösztönzi. Ez az aktivitás a köztérbe való kilépéssel is járhat, ami megmarad a kultúra égisze alatt, mégis mobilizációs erőt hordoz magában. Ez értelmezhető a habermasi értelmezést követve egyfajta „köztes térnek”, amit Pető Andrea és Szapor Judit elemzett egy tanulmányban⁴⁰ a XX. századi magyar történelem két rendszerváltó korszakát vizsgálva. Az általuk elemzett köztes tér a privát és a közszféra között húzódik, és létrejöttének oka, hogy a nők a hivatalos közéletből ki voltak zárva. Ezen típus esetében- hasonlóképpen alakulhat a köztes térre való kilépés, hiszen a privát és a közszféra között jön létre az e típusba tartozó nők pozíciója, valamint hasonlóság az is, hogy a radikális jobboldalon a nők „hivatalos” közszférába való kilépése „egyenes úton” nem jellemző éppen a maszkulin jelleg következtében. A „*kultúra hordozója*” típusba sorolt interjúalanyaim többsége munkaköre mellett, annak kiegészítéseként, előadásokat, kiállításokat szervez, aktív kulturális tevékenységet folytat. Ez tehát egy olyan folyamat, ami összefüggésbe hozható a szélsőjobboldal megerősödésével, ugyanakkor további erősödését is aktívan elősegítheti. Így tehát a Jobbik közvetett és közvetlen utakon keresztül egyszerre képes ezen típus kvázi-emancipálására, ami a női szavazótábor relatíve nagyságára egy lehetséges magyarázat meglátásom szerint. Ennek a típusnak a politikai aktivitása közepesnek mondható, a „*nagyobb tüntetésekre*” kijárnak, a 2006-os Kossuth téri tüntetésen részt vettek, azonban jellemzően, ha el is járnak a tüntetésekre, nem az „*első sorban*”⁴¹ állnak, ezt inkább a férfiak feladatának tekintik. Ez, a másik két típus között álló magatartás a politikai aktivitás terén jól megjeleníti a típusba tartozó nők „köztes térhez” tartozását, ami a fentebb kifejtett mód mellett itt akár a szó legszorosabb értelmében is megnyilvánulhat. Azaz kilépnek itt is a köztérre, azaz megjelennek a rendezvényeken és a tüntetéseken, ugyanakkor csak a második vonalban, a férfiak mögött, ami ebben az esetben sokszor az igazi konfrontáció veszélyével járna. Ugyanez igaz szimbolikus formában a fentebb kifejtett kulturális köztérre való kilépés esetében is. Éppen ezért a Harcos típushoz tartozó nőket a legtöbb esetben „*ritka példánynak*”, „*harcos amazonnak*” titulálják, akik semmiképpen sem reprezentálják a „*nemzeti oldalt*”. Érdekes azonban a viszonyuk a harmadik típushoz, a Spirituális nőhöz, akikkel szimpatizálnak, sőt, tevékenységüket saját eszközeikkel akár támogatják is. Egy könyvkiadót vezető interjúalanyom így nyilatkozott egy Spirituális nőről, illetve annak könyvében lévő gondolatokról:

⁴⁰ Pető-Szapor (2004.)

⁴¹ Interjúalanyaim megfogalmazása.

„Teljes mértékben el tudom fogadni, illetve hát néhány sorától egy kicsit idegenkedem, de alapvetően azok, amiket leír, azok teljesen vallhatók.”

Az eddig leírtak mellett, ahogy a bevezetőben jeleztem, a következő típussal egyetemben, a Kultúra hordozója típusba tartozó nők esetében is még további vizsgálódást látok szükségszerűnek a téma részletesebb megismerése érdekében.

5. A Harcos

2. kép: Gárdisták

A Harcos típusba tartozó nők demográfiai jellemzőiket tekintve eddigi kutatásom alapján azt mondhatom, hogy jellemzően kis egzisztenciák, elvált, gyerekeket egyedül nevelő, vagy gyermektelen nők, illetve fiatal lányok. Vallásosság tekintetében elmondható, hogy alapvetően keresztény vallásúak, de vallásukat nem gyakorolják napi vagy heti rendszerességgel. Először a „Harcos” definícióját szeretném kifejezni. A Harcos típusba tartozó nők alatt azokat a nőket értem, akik aktív szimpatizánsként jelen vannak a Jobbik rendezvényein és a tüntetéseken, ezeken a rendezvényeken, jelenlétükön kívül aktív szerepvállalást folytatnak, illetve tagok a feloszlott Magyar Gárdában⁴². Ezen típus politikai aktivitása tehát a legerősebb a három típus közül, politikai tájékozottságuk is a legmagasabbnak mondható, azonban iskolai végzettségük a másik két típusnál alacsonyabb. Ők azok, akik a legkisebb és a legkevésbé elérhető csoportot képezik. Ebből is következik talán, hogy ez az a típus, jelenség, ami a magyar tudományos diskurzus vizsgálódási köréből eddig leginkább kimaradt. Motivációjuk, ideológiai beágyazottságuk az előző típushoz képest egy bonyolultabb magyarázatra szorul. Az alapvető kérdést itt is abban látom, hogy ezek a nők hogyan válnak motiválttá a tüntetéseken való aktív részvételre vagy a gárdához való csatlakozásra, amely rendezvények és szervezetek erőteljes maskulin jellege tagadhatatlan. Azonban megjelenésük – annak ellenére, hogy számuk feltehetően nem túl magas⁴³ – azt jelzi számunkra, hogy a nők a rendezvényeken, demonstrációkon és nem utolsósorban a Gárdában valamilyen mértékben szerepet kapnak. Azonban az egy fontos kérdés, hogy saját magukat, mint nőket miképpen konstruálják

⁴² Illetve annak két utódszervezetébe, a Nemzeti Gárdába vagy az Új Magyar Gárdába tagok.

⁴³ Pontos adatokról sajnos nem rendelkezem

meg, milyen a viszonyuk a maszkulinitáshoz, a femininitáshoz, illetve mindez hogyan illeszthető össze a párt ideológiájával. Interjúalanyaim alapján azt állapítottam meg, hogy a maszkulin jelleg a tüntetéseken való aktív részvételben⁴⁴ nyilvánul meg. A Gárda esetében ez egészen pontosan úgy jelentkezik, hogy a részt vevő vagy belépő nők elé férfi társaikkal azonos kötelezettségeket állít a közösség, illetve a szervezet. Azaz a nőknek ugyanúgy kell „teljesítenie” a tüntetéseken, illetve a Gárdában. A maszkulin jelleg ezáltal tartható fenn a szervezetben, ugyanakkor a nőknek is ehhez a maszkulinitáshoz kell igazodniuk. Egyik interjúalanyom erről így beszélt:

„Akik a gárdába (nők - F.A.) jönnek, azoknak nincs nyivákolás, sírás, ugyanúgy futják a köröket, ugyanúgy szembeszállnak a rendőrökkel adott esetben.”

Eddigi interjúalanyaim ezekben a szerepvállalásokban a férfiakkal egyenrangú félként akarták reprezentálni saját magukat, amit ezen egyenrangúság folytonos hangsúlyozásával érnek el. Saját motivációjukat saját életükben tapasztalt nehézségekkel indokolják, amit nem nőiségükből vezetnek le, azonban, amely egyértelműen összekapcsolódik azzal. Ez tehát a megélt megkülönböztetés, mint motivációs erő⁴⁵ egy példája lehet. Egyfajta agencyként is működhet ennek a típusnak a bekapcsolódása, ami a fennálló rendszer elleni lázadásként ölt testet. A választott közösség, pedig- ha bizonyos megkötésekkel is-, de teret biztosít számukra a bekapcsolódáshoz. Ezek a megkötések meglátásom szerint az ideológia korlátjait is jelentik. Itt tehát egy újabb folyamatot látok megvalósulni, amiben a radikális jobboldal képes az ebbe a típusba tartozó nőket valamilyen szinten mozgósítani. Interjúalanyaim beszámoltak arról –amit egyébként kritikaként is megfogalmaztak a radikális jobboldallal szemben - hogy amikor szemtől-szemben „közelharc”⁴⁶ folyik, akkor a nőket és a gyerekeket a második sorba küldik⁴⁷. Erről így mesélt egy interjúalanyom:

„Amikor nagyon nagy gáz van, mint rendőri sorfal, meg egyebek, akkor a gyerekek és a nők hátramennek (...) ha a parancsnok úgy gondolja, hogy akkor most hátramennek (...) de ezt diszkriminációnak tekintem, szerintem mi ugyanúgy meg tudjuk védeni magunkat.”

Emellett elmondható, hogy a Gárdán belül a nők sokszor az „egészségügyis” vagy „ápoló”⁴⁸ szerepét töltik be vagy adminisztratív munkakört végeznek. Ezek tehát azt jelzik, hogy, bár bizonyos szinten megjelenik a bekapcsolódás, azonban csak egy

⁴⁵ Pető (2003.)

⁴⁶ A „közelharc” alatt az interjúalanyom az „összecsapást” érti a „rendőrökkel vagy a cigányokkal”.

⁴⁸ Egy gárdista interjúalanyom „egészségügyis” volt, akiknek a feladatuk a tüntetéseken a sebesültek elszállítása, illetve ápolása.

korlátozott participáció figyelhető meg az ideológiai korlátok következtében. A szakirodalomból ismerhetjük, hogy a hadászati küzdelmekbe való bekerülés nem feltétlen a társadalmi jelentőség növekedését mutatja a nők esetében, és a bekapcsolódás jellege a politikai vállalkozás jellegétől függ, ami előidézte ezt a társadalmi változást⁴⁹. A hagyományos szerepek közül a biológiai reprodukciót fontos feladatuknak érzik, a kulturális reprodukciót szintén hangsúlyozzák, amit azonban csak saját gyerekeik esetében gyakorolnak. Egyik interjúalanyom így beszélt lánya neveléséről:

„Kétévesen már tüntetésre jártunk, skandálta, hogy „Gyurcsány, takarodj!”, tehát őt ebben a szellemben neveltem.”

A teljes felnövekvő generáció nevelése szempontjából viszont a Kultúra hordozóinak szerepét nagyon fontosnak tekintik, illetve a Spirituális típus ideológiai „tárkészetéből” is sok mindent átvesznek, azonban a később kifejtett női felsőbbrendűség-tudatot nem osztják. A típus tehát a maszkulinitás vállalásával képes bekapcsolódni a mozgalmába, aminek azonban a mozgalom ideológiai keretei gátat szabnak, amikor külön választja bizonyos „éles” helyzetekben a nőket a férfiaktól, ezáltal egy határt szabva a női bekapcsolódásnak a maszkulin jelleg fenntartása érdekében. Így az előző típushoz képest erőteljesebben megjelenik a köztérre való kilépés a maszkulinitás felvállalása következtében, ami azonban szintén csak bizonyos fokig és bizonyos megkötésekkel lehetséges.

6. A Spirituális nő

3. kép: Arany asszonyok gyűlése

Tanulmányomban e harmadik típus hosszabb elemzésére teszek kísérletet. Azért ezt a típust választottam a bemutatásra a jelenlegi kutatási anyagomból, mert ezt a típust sikerült a legtöbb módszer segítségével megvizsgálnom, a trianguláció, azaz a háromféle módszertan alkalmazása ennél a típusnál valósult meg, a másik két típus jelenlegi leírása az interjúk

⁴⁹ Yuval-Davis (1999)

alapján készült. Ezért úgy gondolom, hogy ez az a típus, ami leginkább koherens és kutatási adatokkal alátámasztott tud lenni kutatásom jelenlegi anyagából. Ehhez a típushoz tartozó nők általános jellemzői közé tartozik, hogy közepes vagy magas iskolai végzettséggel rendelkeznek, ez a végzettség vagy valamilyen orvosi szakmát jelent, vagy a végzettségük mellett egyéb, a hivatalos orvosi akadémiák által nem akkreditált gyógyítói képzettséget. A legtöbb esetben mindkét végzettség megfigyelhető esetükben. Közép- vagy felsőközép-osztálybeliek, családi állapotuk legtöbb esetben férjezett, gyermekekkel jellemzően mindegyikük rendelkezik. Vallásosságuk erőteljes, amiben sajátos módon keveredik az ősmagyar vallás a különféle okkultizmusokkal, valamint a kereszténység egyes elemei is megfigyelhetőek benne. Politikai aktivitásuk a közvetlen bekapcsolódás terén alacsonynak mondható, a tüntetéseken, ha részt is vesznek, nem kapcsolódnak be az esetleges összetűzésekbe, a Jobbikba pedig nem lépnek be. Ez a típus tehát meg sem kísérli a köztérre való nyílt kilépést, ami a másik két típussal ellentétben egy másfajta, közvetett bekapcsolódási utat jelent, aminek módozatait a következőkben fogom részletesebben kifejtetni. Először is az ideológiai keretet fogom elemezni, ami a bekapcsolódás eszközeként szolgál.

7. Az ideológiai háttér

A Jobbikot támogatók ideológiai hovatartozásának meghatározása egy igen nehéz feladat, amire jelen tanulmányban nem is kívánok vállalkozni. Szabó Márk a Jobbikot olyan radikális pártként definiálja, amelynek kontúrjai elmosódnak, amely „nem végezte el a profiltisztítást”⁵⁰. Az általa definiált „radikális jobboldali szubkultúra” meglátásom szerint sem tehető egyenlővé a Jobbikra leadott szavazatokkal, a határok azonban nem egyértelműek. Ez a szubkultúra, amiben tehát a „kontúrtalan” Jobbik egy központi, de nem kizárólagos mozgalom, egyfajta hibrid ideológiai keretet hoz létre, amiben mindenki „megtalálhatja” a saját maga számára megfelelő belső kereteket. Meglátásom szerint ennek részeként a nők számára is bekapcsolódási lehetőséget nyújt ez a szubkultúra pont ezen ideológiai hibriditás miatt. Egyfajta emancipációs eszközt mutatok most tehát be, ami tehát az alapvető ideológiai alapokból merít, és a Spirituális nő típusa esetében véleményem szerint a bekapcsolódás legfőbb eszköze. A bevezetőben a szakirodalom összegzésekor utaltam arra, hogy a legtöbben a radikális vagy szélsőjobboldal definícióját több jellemző kombinációjaként értelmezik, amik közül minden kétséget kizárólag sok esetben egyezik a nacionalista és rasszista nézetekkel jellemezhetőség. Ennek fontos részét képezik a hivatalostól eltérő, nacionalista, sovinszta

⁵⁰ Szabó Márk tanulmánya (9.o.) : <http://www.rodosz.ro/files/Szabo%20Mark.pdf> (Letöltés ideje: 2011.09.08.)

történelmi narratívák. A radikális jobboldalnál különösen jellemző a visszanyúlás a történelmi mitológiába⁵¹, jellemzőek a nemzet becsapottságáról, tragédiájáról, messianisztikus szerepéről szóló mesék, amelyeket kevernek a történelmi tényekkel⁵². Ezen ideológiák általában a magyarok kiválóságát és kivételességét, a Kárpát-medencében való több évezredes létét, sokszor isteni származását, tehát többnyire a felsőbbrendűségét kívánják alátámasztani. Ezzel kapcsolatban egyik interjúalanyomtól való idézet lehet a legjobb szemléltető, amiben a magyarság isteni származékára utal:

„A magyarság Mag nép, ami azt jelenti, hogy isteni rendben való élés és annak az átadása más népeknek (...) mi vittük a világ keresztjét.”

A fentebb említett hibrid ideológiai keret a fő alapvetésekkel egyéni értelmezések és koncepciók milliós tárházát is jelentheti és tág ideológiai keret magába foglalhatja az egyes csoportok külön értelmezését is. Egy ilyen értelmezést látok megvalósulni a Spirituális nő típusába tartozó nők esetében is. Meglátásom szerint, ahogy általánosan a radikális jobboldal történelmi narratíváiban a felsőbbrendűség tudat konstruálása elsődleges alapvonás, úgy azon belül, egy kisebb ideológiai spektrumot befogva, azonban a hibrid ideológiai háttér fontos alapvetéseit felhasználva, ezen nők ideológiai meghatározottságukban a magyar felsőbbrendűség tudaton belül a magyar nők felsőbbrendűség tudatának kialakítását végzik el, ezzel egyfajta hatalmi pozíciót konstruálva maguknak. Ezt a hibrid ideológiai háttér alapvetésein keresztül fogom alátámasztani a következőkben.

A radikális jobboldalra jellemző a kereszténység zsidó gyökereinek valamiféle átértelmezése, annak figyelmen kívül hagyása, vagy sok esetben tagadása. Ez a tagadás leginkább a kereszténység egyéb gyökereinek, Jézus, illetve Mária nem zsidó, sok esetben magyar eredetének bizonyításában jelenik meg. Az ősmagyar vallásból felelevenített Nagyboldogasszony kultuszát sok esetben Mária személyével kapcsolják össze, amennyiben Mária továbbélését látják a magyarok Nagyboldogasszonyában, vagy éppen fordítva, Nagyboldogasszony továbbélését Máriában⁵³. Ez a narratíva alkalmas a kereszténység zsidó gyökereinek negligálására, ugyanakkor a nők számára lehetőséget teremt az női isten képének megteremtésére. A Spirituális nők értelmezésében Nagyboldogasszony személyét mentették

⁵¹ Mostov (1999)

⁵² Mostov (1998)

⁵³ A magyarok Nagyboldogasszony kultuszáról Pető Andrea Napasszonyok és holdkissasszonyok - A mai magyar konzervatív női politizálás alakitása című munkájában részletesen bemutatja ennek eredetét, Szűz Máriával való kapcsolatát, Mária istennőként való beállításának elemeit.

át Szűz Mária mítoszába, aki magyarázatuk szerint istennő volt, és az ősmagyarok legfontosabb szimbóluma. Egyik interjúalanyom ezt a következőképpen fogalmazta meg:

„A székeknél meg is őrizték azt a kifejezést, hogy Babba Maria, tehát hogy Szűzanyába átvitték, átmenekítették Babbát, az Isten anyját. Boldogasszonyt átvitték és ezen a módon meg is őrizték, nekünk, magyaroknak. Ebből van a babám- Babba istennő nekem szánt földi mása.”

Tehát a zsidó-keresztény kultúra tagadásából származó Babba Mária legenda egyszerre szolgál a magyar felsőbbrendűség tudat kiépítésére, ugyanakkor ezen belül a női felsőbbrendűség tudat megvalósítására is. Ennek a gondolatmenet a végső konklúzióját fogalmazza meg egy másik interjúalanyom, amikor azt mondja, hogy:

„Ősmagyar vallású vagyok. Az a gondolatom,(...) hogy valószínűleg maga a Teremtő is nő volt, mert minden, ami megszületik, az a nőkhöz köthető, akkor a világnak is nőtől kellene származnia, szerintem ez logikus. Ez a nő Babba Maria. Nem hiszek a judea-kereszténységben, az egész lényege a manipuláció.”

Tehát a Nagyboldogasszony-kultuszt felhasználva Isten női mivoltáig is eljuthatunk.

Egy másik, szorosan az előzőből következő alaptétel a női felsőbbrendűség igazolására, az ősmagyar társadalom matriarchális berendezkedésének hangsúlyozása. Ez ugyancsak következik a szélesen vett ideológiai keretből, ugyanis ha alapvetésnek vesszük, hogy a magyar társadalom egyike a legősibb társadalmaknak, akkor valóban matriarchális felépítésűnek kellett lennie, ahogyan az összes ősi társadalom is az volt. Mint matriarchális társadalom, a nők számára kiemelt státuszt, vezetői között a nőknek jelentős szerepet kellett, hogy tulajdonítson. Minden interjúalanyom beszámolt az úgynevezett Aranyasszonyok kitüntetett szerepéről, akik *„tudós, gyógyító és táltos képességekkel rendelkező nők voltak”*, a közösség vezetői a hadvezérek és a táltosok mellett. Legfőbb feladatuk a gyógyítás és az ellátás mellett a *“lányok és asszonyok maguk köré gyűjtése”* volt, akik együtt *“szolgálatot vállaltak a nemzetért”*. Ugyanezen interjúalanyom megteremti a kontinuitást a jelennel, amikor azt mondja:

“Ma is vannak ilyen aranyasszonyok, az a szerepük, hogy maguk köré gyűjtsék a nőket, hogy a nők tanítsák egymást.”

Erre a szerepre a következő fejezetben, a Hatalmi pozíció gyakorlásának terepei című részben vissza fogok térni. A magyarság felsőbbrendűség tudatához hozzátartozik a régi korokig visszanyúló fejlettség hangsúlyozása, a nyugati civilizáció előtti fejlett kultúra bizonyítása is. Ehhez azonban jól illeszthető egy emancipált világ képe is- persze nem ezzel a terminussal kifejezve, de mégis, ennek jelentését körbeírva. Ahogy egyik interjúalanyom megfogalmazza:

„Az ősi magyar társadalmakban voltak nők és férfiak által vezetett települések. (...)A közösségnél lehetett tudni messziről, hogy nő vagy férfi építette, mert kémények voltak a házak tetején, amik eltérően voltak építve. Nem igaz az, amit olyan sokszor hallunk, hogy nomádok voltunk, épített házak voltak. (...) A nő vezette települések mindig gazdagabbak voltak. Ők nem háborúztak, ők termeltek (...) a férfiak háborúztak.”

Itt tehát ötvözve láthatjuk az emancipált nők ideálját és az ősmagyar társadalom egyéb fejlettségéről alkotott elképzeléseket. A női vezetők azonban nem háborúztak, azaz nem vettek magukra nyíltan maszkulin szerepet, ugyanakkor mégis a vezetői pozícióba kerülhettek. Ebben ismét az ideológiai nagy halmaz végső korlátját láthatjuk, amibe a háborúzó nők ideálja már ezek szerint nem illeszthető bele. Ebből következik a Harcos típusról alkotott nézetük, akiknek a tevékenységét úgy definiálják, mint ami *„nem illeszthető bele a női minőség egyetemes kereteibe”*. A Kultúra hordozója típusnál már említést tettem ezen típussal való viszonyáról, ami leginkább egyfajta „mecénási” szerepkörként írható le. Az előbbi típus a Spirituális nőket egyfajta támogatásban részesíti, előadásainak, rendezvényeiknek teret biztosít, könyveiket kiadja, illetve terjeszti.

A jobboldali radikalizmus talán legjellemzőbb vonása ma Magyarországon a radikális változás kívánalma, még ha ennek pontos meghatározása nem is mindig tisztázott. Az ideológiában ez sokszor a különböző jóslatok és „világátalakító idők” eljövételének deklarálásához köthető. A nézetek többnyire egyeznek abban, hogy az új világ teremtésében a magyarok kapták a vezetői feladatot. Ezen belül azonban a nőkre fog hárul legfontosabb feladat:

„Az új világ teremtésében a nők kapták meg a teremtői feladatot. Amiben évezredekig éltünk, az a feje tetejére állított világ. Mert nem a férfi van közelebb a szellemihez, az intuíciónál. Az agyalás, a racionalitás az férfi minőség. Nőké a szellemi vezetés, de nem maga alá rendeli a férfit, hanem kiegyenlített egyenrangúságban, nem kell kiélni az évszázados elnyomást.”

Ismét megfogalmazva látjuk tehát a totális hatalmi pozíciót az „új világrend építésében”, jelen esetben kiegészítve a feminizmus kritikájával az utolsó mondatban.

Az anti-feminizmus az ideológia egy fontos alapköve⁵⁴, aminek hangsúlyozása fontos lehet akkor, amikor a nők vezetői pozíciójának kidolgozását végzik el a radikális jobboldali nők. Annak ellenére, hogy az ideológiából adódóan a feminizmus, mint „ellenség” jelenik

⁵⁴ Erről bővebben: Pető (2003)

meg, sokszor a megfogalmazott célok, ha burkoltan is, de egyeznek egyes feminista irányzatok céljaival⁵⁵.

8. A hatalom gyakorlásának terepei

Az imént megpróbáltam rávilágítani, hogy a hibrid ideológiát miképp tudják felhasználni a nők egyfajta kvázi-hatalmi pozíció megideologizálására. Durham megállapítását felhasználva elmondható, hogy ahogy maga a szélsőjobboldal kapcsolódik a félelem érzéséhez, a férfiak esetében ez még kiegészülhet a terület elvesztése mellett a félelemmel, hogy elvesztik azon jogukat, hogy a nőket „elhelyezzék”⁵⁶. A konstruált hatalmi pozíciónak a „való életben” való alkalmazása akadályoztatva van, az alapvetően maszkulin felépítésű mozgalomban. A nyílt bekapcsolódás korlátozottsága a másik két típus esetében leírt módon tehát nem történhet meg, hiszen a konstruált felsőbbrendű pozíció megköveteli annak megjelenését, „nem éri be” a korlátozott megjelenéssel. Ezért a nők kénytelenek lesznek a felsőbbrendűség-tudat által kialakított hatalmi pozíciót a nyilvános közélettel szemben alternatív terepeken gyakorolni. Ilyennek látom a kialakított női közösségeket és női köröket, ezzel sokszor összefüggésben a „gyógyító” szerepét, illetve a virtuális terepet, azaz a blogok és honlapok működtetését. Ezeket fogom a továbbiakban bemutatni.

8.1. Női közösségek⁵⁷

Ezekben a női körökben a résztvevő nők beszélgetnek, medítálnak, különböző rituális táncokat tanulnak meg, énekelnek, sámán dobon, furulyán és gitáron játszanak. Az összejövetelek alatt körben ülnek a nők, vagy valódi tűz vagy valamilyen fényt adó egyéb

⁵⁵ Többek közt Kaplan (1990)

⁵⁶ Durham (1998)

⁵⁷ A női közösségek, illetve körök létevel először a Magyarok Országos Gyűlésén értesültem, ahol egy előadás keretében meghallgattam egy bizonyos Női kör alapvető gondolatiságát, a jelentkezés feltételeit, majd interjút készítettem a szervezőkkel. Ezután indultam el további közösségek keresésére, két közösségben részt vevő megfigyelést végeztem, majd interjút készítettem a közösség vezetőivel.

⁵⁷ Nekem is csak telefonos bejelentkezés szükségeltetett, nem igényelt név szerinti regisztrációt sem.

tárgy körül. Az összejövetelek nem ingyenesek, azonban egy előzetes telefon után minden további nélkül bárki részt vehet rajtuk.⁵⁸ Az összejöveteleken nem kötelező bemutatkozni, anonimitásba is lehet burkolózni, de alapvetően minden szertartást követően (ide értve a meditációt, éneklést, dobolást is) mindenki szót kaphat a körben. Ezen közösségek létrejöttének lényege a szervezők állítása és az interneten található leírások szerint is segíteni a nőket női mivoltuk jobb megismerésében, női oldaluk kihangsúlyozásában. A körökön történekről egyik interjúalanyom, aki résztvevőből vált vezetővé, így nyilatkozik:

„Hétvégi összegyűlésen úgy kapcsolódunk össze, hogy abban olyan erő van, ami megmagyarázhatatlan. Nincs nyoma a rivalizálásnak (...). A tréningen résztvevők között már volt olyan, aki ihletet kapott és csinált egy saját „elvonulást”, miután hazament.”

Tehát az ilyen típusú női közösségek úgy tudnak továbbterjedni országszerte, hogy az egyes résztvevők maguk is megalakítják később a hasonló köröket saját lakókörnyezetükben⁵⁹. A körökben az ezoterikus tanítások és az ősmagyar tanítások egyfajta ötvöztetését valósítják meg, amiről már fentebb kifejtettem, hogy a Spirituális nő típusának alapvető jellemzője. A körökre azonban jellemző, hogy a hangsúly az ezotériának és a női mivolt erősítésének hangsúlyozásán van, a fenti ideológiai háttér a spiritualitással vegyítve található meg bennük. Ezzel azonban egy nagyobb csoportot is elérnek, akik közül nem mindenki tartozik a radikális oldalhoz. Ezt például úgy valósítják meg, hogy az úgynevezett „női archetípusok” bemutatásánál⁶⁰ rövid kitérőt tesznek az ősmagyar vallás tanításai felé, amivel igazolják az egyes archetípusok ősi magyar eredetét⁶¹. Kérdésemre az interjúalanyaim elmondták, hogy mindenféle társadalmi csoportból jönnek résztvevők, amit később én is tapasztaltam, amikor saját magam is részt vettem az összejöveteleken. Meglátásom szerint ez az érezhető heterogenitás okozza azt, hogy a fenti ideológiai háttér egyes elemei az összejövetelek során háttérbe szorulnak, míg mások inkább előtérbe kerülnek. A leghangsúlyozottabban az összejövetelek alkalmával a női nem dicsérete kerül előtérbe, valamint „kulcsszerepük” a világ készülő megváltoztatásában. A résztvevők egy része csupán a spiritualitás iránt érdeklődik, akik magánéleti problémáik okát női mivoltuknak nem megfelelő kiteljesedésében látják. A körökön való beszélgetések során mindannyian a nők elsődleges szerepét hangsúlyozták és a nők jövőben elkövetkezendő szerepéről, mint a „*legfontosabb szerepről, a kulcs szerepéről*” nyilatkoztak. Így tehát a fentebb leírt

⁵⁹ Pontos számokat nem tudok, hogy hány ilyen kör lehet Magyarországon, én öt ilyen kör létezéséről szereztem tudomást interjúim során.

⁶⁰ Interjúim során sokszor előjött a női archetípusok kérdése. A nők különböző életciklusait osztják fel ezek az archetípusok hozzájuk különböző elnevezést társítanak. Ilyen archetípus például az *amazon*, *sámánasszony* és a *vénység*.

⁶¹ Így például az „Őrült nő” elnevezésű típus, akit „már nem érdekelnék a társadalmi elvárások” az ősmagyar társadalomban a *sámánasszony* volt.

messianisztikus hivatástudatot univerzálissá, bizonyos értelemben nemzetek felettivé teszik az összejöveteleken, így mindenki számára befogadhatóvá téve azt. Interjúim során azonban a vezetők a fenti ideológiai háttért a magyarságra vonatkoztatva használták. Saját szerepüket küldetesként definiálták, amit a fentebb bemutatott Aranyasszonyok szerepével azonosítottak. Tehát, mint akiknek kötelessége a lányokat és az asszonyokat maguk köré gyűjteni és tanítani. Ehhez kapcsolódik a „gyógyító” szerepe is, amit szintén az Aranyasszonyok szerepéből vezetnek le. A Spirituális nő bemutatásánál leírtam, hogy ezek a nők közepesen vagy magasan képzettek, ami leginkább valami orvosi egyetemi képzettséget és emellett egy nem akkreditált gyógyítói képesítést jelent. Ez tehát szintén egy legitimált bekapcsolódás a nők számára a radikális oldalon, ami szintén igazolva lehet az ideológiával.

8.2. A virtuális terep

4. kép: Virtuális kápolna

A radikális jobboldal interneten történő előretöréséről már többen is írtak⁶², Magyarország esetében a Jobbik jelenség értelmezése kapcsán is megkerülhetetlen a világháló szerepe⁶³. A virtuális világ egy olyan diszkurzív tér, amin megjelenhet mindaz, ami a „hivatalos” köztérben nem hangoztatható. Ez tehát alkalmas lehet a radikális jobboldali nők esetében is arra, hogy kifejezzék gondolataikat, véleményüket, így megfelelő terepe tud lenni a fentebb bemutatott kreált hatalmi pozíció gyakorlásának. A blogok és honlapok elemzésében a leírt ideológia kifejtésének módját, illetve a másik két „terep”, a női körök és a gyógyítói szerep ezeken való megjelenését vizsgáltam. A vizsgált blogok meglehetősen hasonló felépítésűek voltak. Az elemzett blogok és honlapok főbb témái a magyarság őstörténetében a nők szerepének a hangsúlyozása, a magyarság mostani helyzetében a nők összefogásának ösztönzése és „harcba hívása”, a saját beavatás, illetve megtéréstörténetük közzlése, valamint a női közösségek hirdetése, illetve virtuális női közösségek létrehozása,

⁶² Többek közt: Atton (2004)

⁶³ Szabó Márk, illetve Chris Atton

valamint a gyógyítói szerepkör hangsúlyozása voltak. A „virtuális hólabda” könnyen működött, hiszen egymást ajánlják „olvasásra”, illetve egymástól vesznek át írásokat, amiket kommentálnak, vagy utalnak egymás írásaira. A vizsgált blogok és honlapok íróinak többsége valószínűleg személyesen is ismeri egymást. Az mindenesetre biztos, hogy „nyomon követik” egymás tevékenységét, amit az egymástól átvett írások és a linkajánlók bizonyítanak. A virtuális térben a női körök hirdetése, valamint hasonló „virtuális” női körök létrehozása egy központi témaként szerepel. Az első fajtára példa, amikor saját honlapján megjelenteti a honlapíró a körre való felhívást⁶⁴, amit saját maga indít, illetve a női gyűlésekről beszámolót ír⁶⁵, A virtuálisan szerveződő női körök egyrészt egymás írásainak átvételéből és közléséből állnak, másrészt kimondott célként fogalmazzák meg, hogy olyan fórumot hozzanak létre, ami hasonló elméleti háttérrel rendelkezik, mint a fentebb bemutatott „igazi” női körök. Erre egy jó példa a következő felhívás:

“Továbbá célom ezzel az oldallal, hogy nők egy más nézőpontból is megismerhessék önmagukat, megtalálják és előhívják azt a minőséget, akit mélyen MAGukban hordoznak. Lehetőséget adok, hogy különböző témákhoz hozzászólhassanak, véleményt nyilváníthassanak, és ezenkívül megoszthassák egymással bánatukat, fájdalmukat⁶⁶.”

A virtuális körök esetében még inkább igaz, hogy olyan nők is „csatlakoznak” hozzájuk, akik nem feltétlen radikális jobboldali gondolkodásúak, mivel a „felhívásokat” itt is oly módon fogalmazzák meg, hogy abból nem derül ki a politikai hovatartozás. Fontos továbbá ezen körök elindításának legitimálásához a saját gyógyítói, illetve tanítói tevékenység hangsúlyozása. Ehhez pedig a fenti ideológiai keret részletes kifejtése és az elhivatottság deklarálása kapcsolódik, utóbbi a saját „beavatás”, „megtérés” élményének részletes kifejtésével történik meg, ami az önkifejezés formája is egyúttal. Az ideológiai keret fontos része a gyógyítói tevékenység legitimizálásának, ami a saját gyógyító tevékenység ősmagyar gyógyító nőkkel való analógiába helyezésével történik egyrészt:.

⁶⁴ Hangadó központ/ hírek/ archiv/hirek/ januári programelőzetes <http://www.hangado.eoldal.hu/cikkek/hangado-kozpont-hirek---archiv/hirek---januari-program-elozetes.html> (Letöltés ideje: 2011.09.12.)

⁶⁵ Magyarok országos gyűlése- Hétfoldogasszony http://www.hangado.eoldal.hu/cikkek/hangszo/bosztorpusztavukics_magyarok-orszagos-gyulese_hetfoldogasszony.html (Letöltés ideje: 2011.09.12.)

⁶⁶ “A nők azok, akiknek kelyhükben a csoda terem” kezdetű írás az Aranyasszony.gportal. hu-n, <http://aranyasszony.gportal.hu/gindex.php?pg=33456789> (Letöltés ideje: 2011. 09.12.)

„De mivel itt vagyunk, ezért azt kell megállapítani, hogy rimalányok⁶⁷ vannak napjainkban is, de nem tudják, nem ismerik feladatukat. Az elszakadt szálakat a Mi feladatunk összevarrni, úgy hogy a tiszta és eredeti ősi kapcsolatot megtalálva merítsünk őseink elfeledett tudásából”⁶⁸.

Másrészt pedig a saját tevékenységen túl az egész ideológiai keret felhasználásával a nők általános mobilizációjára is törekednek, amit a dolgozatom elején lévő idézet is jól szemléltet. Az „üzenetet” a nők felé sokféle formában továbbítják a szerzők, ennek egy fajtájára példa a fenti idézet, amikor levél formában „felhívást intéznek” a nőkhöz, részben saját nevükkel szignálva őket. Másik részüket ezeknek a leveleknek nem saját szellemi terméküként aposztrofálják, hanem Boldogasszony, illetve egyéb spirituális lény üzeneteként, amiknek ők csak „lejegyzői”, „közvetítői”. Ezzel egyúttal eltávolítják maguktól a felelősséget is a leírtakkal kapcsolatban, valamint legitimálják, mint ami egy felsőbb erő utasítása, így megkérdőjelezhetetlenné téve azt. A közlés egyéb formái is megjelennek a honlapokon, és blogokon, úgy, mint versek, festmények, képek, illetve videók közzététele a témával kapcsolatban. Ezek lehetnek más személyek produktumai, de sokszor saját szellemi termékek⁶⁹.

A virtuális világ kutatása ezen a területen még sokkal alaposabb elmélyülést igényelne, aminek a fent bemutatott elemzés egy előzetese lehet. A virtuális terep vizsgálatában az a megfigyelés, miszerint az online világ a „offline” világhoz hasonlóan szerveződik⁷⁰, a radikális jobboldali nők közössége kapcsán is igaz lehet. Ezt bizonyítja, hogy ugyanolyan női közösségek létre bukkantam, mint a valóban megszerveződő női körök. Így megállapítható, hogy a virtuális terep ugyanúgy alkalmas a konstruált hatalmi pozíció megjelenítésére. Az offline és az online világ felépítésének hasonlósága a radikális jobboldal esetében ezen kívül még abban is megnyilvánul, hogy ugyanolyan kapuk zárulnak le „az idegen” előtt egy bizonyos idő után. A zártság, ami ezen közösségeket jellemzi, sokszor nehezen áthidalható, valamint egyes szinten már nem is lehet átjutni a kívülálló számára. Ezt

⁶⁷ A rimalányokról saját maguk definíciója szerint: „a RIMA nem más, mint egy női minőség. Az az életforma, mely hiányzik napjainkban. Hiszen a rimák mint nők, először felajánlják szolgálatukat az Égieknek és Hazájuknak. Ennek rendelnek alá mindent, és ami a legfontosabb ez teszi boldoggá és teljes életűvé őket”
<http://www.rimalany.eoldal.hu/cikkek/kuldetes/rima.html> (Letöltés ideje: 2011.10.26)

⁶⁸ „Rimalányok NAPjainkban”
<http://www.rimalany.eoldal.hu/cikkek/kuldetes/rimalanyok-napjainkban.html> (Letöltés ideje: 2011.09.13)

⁶⁹ Erre talán legjobb példa ez a videósorozat, ami a Youtube-on tett közzé a blogíró, „Szer-Tan IV. rész.”
http://www.youtube.com/watch?v=gFAVhspHnUE&feature=results_video&playnext=1&list=PL3B3F682A4C329B60
(2011.09.09.)

⁷⁰ Chris Atton könyvében a szélsőjobboldal internethasználatának elemzésénél például megjelenik, hogy a szélsőjobboldal ugyanolyan kizárásokkal építi fel az internetes világot, mint a való életben.

az „elzárt” részt a virtuális térben azok a felületek jelenítik meg, ahova csak jelszóval lehet csatlakozni, illetve meghívás útján lehet regisztrálni.

9. Befejezés

Ez utóbbi akadály is mutatja, hogy a radikális jobboldal kutatása nem egyszerű feladat. Meglátásom szerint azonban, mint a kvantitatív, mind a kvalitatív adatok gyűjtése közelebb vihet bennünket a jobb megértéshez. Jelen tanulmányban egy, még nem befejezett kvalitatív kutatás eddigi eredményeit mutattam be, amiben a radikális jobboldalt támogató nők támogatásának okait kívánom feltárni.

Tanulmányomat azzal az állítással indítottam, hogy a Jobbikhoz vezető út sokféle lehet és ezen különböző utak tanulmányozását és megismerését igen fontosnak tartom. Ebben a kutatásban arra a kérdésre keresem a választ, hogy miért támogatják a nők a Jobbikot, milyen utak vezethetnek a Jobbikhoz a nők számára. A kutatás során interjúk segítségével, részt vevő megfigyeléssel és blogok, honlapok elemzésével közelítettem a témához, amely módszerek segítségével háromféle önreprezentációs formát tudok megvizsgálni. A tanulmány elején tisztáztam a főbb definíciós kérdéseket, majd törekedtem egy saját definíció kialakítására a szakirodalom és a saját kutatásom segítségével, amely véleményem szerint a téma vizsgálata kapcsán igen fontos és tisztázandó kérdés. A vizsgált csoportra én a radikális jobboldal elnevezést használtam a tanulmányban. Azután a kutatásom hipotézisét mutattam be, miszerint a Jobbik valamilyen emancipációs lehetőséget kell, hogy magában rejtson, hiszen a relatíve nagy arányú támogatottság a női szavazók körében ellent mond a radikális jobboldalon általában tapasztalt gender gapnek. Ez az emancipációs lehetőség eddigi kutatásom alapján három különböző női típus esetében három különböző úton valósul meg, amely három típus három különböző eszközt használ a bekapcsolódásra. Ezek az eszközök azonban mind a radikális jobboldal jellegzetességeiből, ideológiából vagy felépítéséből adódnak. A típusok közti különbségekből következnek a különböző bekapcsolódásra szolgáló eszközök, amik azonban mindhárom esetben eléri azt a célt, hogy a nők különböző aktivitási fokon és ideológiai meghatározottsággal, de a radikális jobboldal támogatóivá váljanak. Az első bemutatott típus a Kultúra hordozója, amit „klasszikus típusnak” neveztem, mert esetében a klasszikus szerep, a kulturális és biológiai reprodukció teljes mértékben megjelenik. Azonban jelenleg ez kiegészül a „köztes térbe” való kilépéssel, amit én a fogyasztói etnocentrizmus növekedésének a következményeként magyarázok, ami pedig a Jobbik felemelkedésével hozható egyértelműen párhuzamba. Itt tehát arról van szó

meglátásom szerint, hogy a nők –ugyan a férfiak oldalán, de kilépnek a köztes térbe, a kultúra közvetítésén keresztül. Így tehát ebben az esetben az etnocentrizmus fogyasztásra gyakorolt hatásával képes a Jobbik „emancipálni” az erre fogékony nőket, és megteremteni nő bázisának egy részét. A következő típus, a Harcos típusa, aki közvetlenül is bekapcsolódik a Jobbik tevékenységébe, illetve „leányvállalataiba”, tehát aktív szerepet vállal. A nyílt bekapcsolódás azonban a maszkulinitás vállalásával történik, amit az ideológiai keret bizonyos szintig el is tűr, azonban korlátait jól láthattuk a Gárdán belüli megkülönböztetés leírásával: a nyílt bekapcsolódás teljes egészében nem valósulhat meg, mert az ideológiai keret határai egy idő után élesen megjelennek. Azonban addig a szintig a nők részt vehetnek aktivistaként a mozgalomban, így a radikális jobboldal egy másik „típusnak” is bekapcsolódási lehetőséget nyújt, mégpedig azoknak a nőknek, akik készek vállalni a maszkulinitást bizonyos mértékben. A harmadik bekapcsolódási út és egyúttal nőtípus az, amit a tanulmányban részletesebben bemutattem, a Spirituális nő típusa. Ezen nők leginkább a radikális jobboldal ideológiai tárházát használják fel arra, hogy egy női felsőbbrendűség tudatot konstruáljanak maguknak, az általános diskurzuson belüli alapvető magyar felsőbbrendűség tudatot konstruáló ideológia és különböző ezotérikus tanítások elemeit felhasználva és azokat összevegyítve. Így tehát esetükben épp a radikális jobboldali ideológia az, ami a bekapcsolódás eszközüül szolgál. A létrejött felsőbbrendűség tudatot azonban nem gyakorolhatják a köztérben, ezért „alternatív köztereket”⁷¹ hoznak létre. Ilyen tér a női közösségek és gyűlések, illetve a virtuális tér, a blogok, honlapok írása. Így ez az „út” is létrejön, ebben az esetben is egy másfajta nőtípus, másfajta eszközökkel, de megtalálja a bekapcsolódás módját, amit tehát mindhárom esetben a Jobbik valóban magában is rejt. Egyéb típusok, utak, eszközök feltárása még további kutatásokat igényel, amelyben elsőként a másik két típus mélyebb megismerését tartom a soron következő feladatnak.

Képek jegyzéke:

1. kép: A Nők most szent harcra kelnek

Letöltve innen: http://www.naptemplom.eoldal.hu/cikkek/aranyasszony/a-nok-most-szent-harcra-kelnek_.html (Letöltés ideje: 2011.09.10.)

2. kép: Gárdisták

⁷¹ Pető- Szapor (2004)

Letöltve innen: http://www.delmagyar.hu/bulvar/cikk/215_2149135_250.jpg (Letöltés ideje: 2011.11.03.)

3. kép: Aranyasszonyok Gyűlése

Letöltve innen: <http://www.naptemplom.eoldal.hu/cikkek/aranyasszony.2> (Letöltés ideje: 2011.10.22.)

4. kép: Virtuális kápolna

Letöltve innen: <http://www.freeweb.hu/szinia/kapolna.htm> (Letöltés ideje: 2011.10.10.)

Felhasznált szakirodalom:

- “Referenceworld” Triangulation A trianguláció meghatározása <http://referenceworld.com/sage/socialscience/triangulation.pdf> (Letöltés ideje 2011.10.12.)
- A. Elliston, Deborah (2004). A passion for the nation: Masculinity, modernity, and nationalist struggle In: *American Ethnologist* 31/4: 606–630.

- Acsády Judit (2006). A varázstalanító emancipáció mítosza http://www.csepli.com/kotet/csepli60_acsady_judit.pdf (Letöltés ideje 2012.03.11)
- Adorno, Theodor W. – Else Frenkel-Brunswik – Daniel J. Levinson – R. Nevitt Sanford (1950): *The Authoritarian Personality*. New York: Harper and Row.
- Atton, Chris (2004). *An alternative internet: radical media, politics and creativity*, Edinburgh, University Press
- Balogh Róbert, Paár Ádám, György Alexandra (szerk.) (2009). *Békatánc: A radikális jobboldal jellege és hatása Nyugat-Európában és Magyarországon* <http://www.generacio2020.hu/data/fajl/upload/szelsojobb.pdf> (Letöltés ideje 2012.01.13.)
- Bayer József. *Jobboldali populizmus és szélsőjobboldal Kelet-Közép-Európában*. <http://www.freeweb.hu/eszmelet/55/bayer55.html> (Letöltés ideje: 2011. 09.12.)
- Betz, Hans-Georg (1993). „The New Politics of ressentimen Radical right-wing populism in Western Europe.” In: *Comparative Politics* 25/4: 413-427
- Betz, Hans-Georg (1994). *Radical Right-Wing Populism in Western Europe*, United States, St. Martin’s Press
- Blee, Kathleen (1993). Evidence, Empathy, and Ethics: Lessons from Oral Histories of the Klan. *The Journal of American History* 80/2: 596-606
- Blee, Kathleen M. (1991.) *Women of the Klan: racism and gender in the 1920s* Berkeley and Los Angeles, University of California Press
- Blee, Kathleen. (1997.) „Mother in Race-hate movements.” In: Alexis Jetter, Annelise Orleck, Diana Taylor (szerk.) *The politics of motherhood: activist voices from left to right*, Hanover: University Press of new England, 247-457.
- C., Gilligan. (1982.) *In a different voice: Psychological theory and women's development*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Csepli György – Murányi István – Prazsák Gergő (2011): *Új tekintélyelvűség a mai Magyarországon*. Budapest, Apeiron Kiadó.
- Durham, Martin (1998.) *Women and fascism*. London/New York, Routledge

- Durvasula, S., Craig A.J., Netemeyer R.G (1997) A Cross-Cultural Comparison of Consumer Ethnocentrism in the United States and Russia.” In: *Journal of International Consumer Marketing* 9:4, 73-93
- Enyedi Zsolt és Körösenyi András (2001). *Pártok és pártrendszerek*. Budapest, Osiris.
- Falter Jürgen W. - Schumann S. (1988). Affinity towards right-wing extremism in Western Europe In: *West European Politics*, 11:2, 96-110
- Félix Anikó (2010). Élettörténet szerepe a szélsőjobb oldali beállítódás kialakulásában http://coospace.tatk.elte.hu/to/legjobb_szd/F%C3%A9lix_An%C3%B3.pdf
- Fodor Éva (2003). A női emancipáció Magyarországon és Ausztriában. Szociológiai Szemle 2003/1. <http://www.mtapti.hu/mszt/20031/002.pdf> (Letöltés ideje 2012.03.12.)
- Gabriella, Ilonszki és Sándor, Kurtán (2011). Látszat és valóság. A 2010-ben megválasztott parlamenti képviselők arculata In: Enyedi Zsolt; Szabó Andrea és Tardos Róbert (szerk.) ,Új képlet: Választások Magyarországon, Budapest, DKMKA, 95-122.
- Gidengil, E., Henningar, M., Blais, A., Nevitte, N. and Nadeau R. 2003. ‘*The Gender Gap in Support for the New Right: the Case of Canada*’, Conference on populisms in North America, South America, and Europe: Comparative and Historical, Italy: Bogliasco
- Givens, Terri E. (2004). The radical right gender gap In: *Comparative Political Studies* 37/1: 30-54
- Givens, Terri E., (2005). *Voting Radical Right in Western Europe*. University of Texas, Austin. Hardback
- Grajczár István és Tóth András (2011). „Válság, radikalizálódás és az újjászületés ígérete: a Jobbik útja a parlamentbe.” In: Enyedi Zsolt; Szabó Andrea és Tardos Róbert (szerk.) ,Új képlet: Választások Magyarországon, Budapest, DKMKA, 95-122.
- Hainsworth, Paul (2008). *The extreme right in Western Europe, USA*, Routledge
- Ignazi, Piero (2003). *Extreme Right Parties in Western Europe*. USA, Oxford University Press

- Iveković, Rada és Mostov, Julie (2004). *From Gender To Nation*. New Delhi, Zubaan
- Jeansonne, Glen (1983). „Oral History, Biography, and Political Demagoguery. The Case of Gerald L. K. Smith” *Oral History Review*, 11: 87-102
- Jeffrey, Kaplan, Bjorgo, Tore (szerk.) (1998). *Nation and race: the developing Euro-American racist subculture*, Northeastern University Press
- Juhász Attila- Krekó Péter (2011). *Szélsőjobboldal Magyarországon - Válság sem kell hozzá* http://magyarnarancs.hu/belpol/szelsojobboldal_magyarorszagon_-_valsag_sem_kell_hozza-75445 (Letöltés ideje 2012.12.11.)
- Karácsony Gergely - Róna Dániel (2010): A Jobbik titka. A szélsőjobb magyarországi megerősödésének lehetséges okairól. *Politikatudományi Szemle* 19(1): 31-63.
- Kenneth B. Muir & Trina Seitz(2004) machismo, misogyny, and homophobia in a male athletic subculture: a participant-observation study of deviant rituals in collegiate rugby In: *Deviant Behavior* 25:4, 303-327
- Kitschelt, H.P.(1995) The Formation of Party Cleavages in Post-Communist Democracies Theoretical Propositions In: *Party Politics*, 1:4 , 447-72 .
- Klandermans, Bert és Mayer, Nonna (2006). *Extreme right activists in Europe : through the magnifying glass*, New York , Routledge
- Koonz, Claudia (1997). Motherhood and politics on the far right In: Alexis Jetter, Annelise Orleck, Diana Taylor (szerk.) *The politics of motherhood: activist voices from left to right* Hanover: University Press of new England, 229-247
- Köttig, Michaela. (2004). Lebensgeschichten rechtsextrem orientierter Mädchen und junger Frauen. Biografische Verläufe im Kontext der Familien- und Gruppendynamik. Gießen. *Psychosozial-Verlag*. Forschung- Psychosozial.
- Kriesi, Hanspeter (1999), "Movements of the Left. Movements of the Right: Putting the Mobilization of Two New Types of Social Movements into Political Context", In: H. Kitschelt et al. (szerk), *Continuity and Change in Contemporary Capitalism*, Cambridge, Cambridge University Press, 398-423
- Lipset S.M.(1981). *Political Man*, London, Heinemann
- McClintock, Anne (1993). “Family Feuds: Gender, Nationalism and the Family” In: *Feminist Review* 44: 61-80

- Meindert Fennema (2005.) Populist parties of the right In: Rydgren, Jens (szerk.) *Movements of exclusion: radical right-wing populism in the Western world*, Nova Science Publishers, 1-24
- Milfull, John (1990). *The Attractions of Fascism: Social Psychology and Aesthetics of the "Triumph of the Right"*, New York, Berg
- Minkenberg, Michael (1992). „The new right in Germany” In: *European Journal of Political Research* 22:55–81
- Mostov, Julie (1995). “ “OUR WOMENS”/“THEIR WOMENS” Symbolic Boundaries, Territorial Markers, and Violence in the Balkans” In: *Peace & Change* 20/4: 515–529
- Mostov, Julie (1998). The Use and Abuse of History in Eastern Europe: a Challenge for the 90s In: *Constellations*: 4/3. 376–386
- Mostov, Julie (1999). Women and the radical right In: Sabrina P. Ramet (szerk.) *The radical right in central and eastearn Europe since 1989*, The Pennsylvania State University Press, 49-63.
- Mostov, Julie (1999). Women and the radical right In: P. Ramet (szerk.) *The radical right in central and eastearn Europe since 1989*, The Pennsylvania State University Press 49-63.
- Mostov, Julie. 2000: Sexing the nation, desexing the body In: Tamar Mayer (szerk.) *Gender ironies of nationalism: sexing the nation*. London, Routledge 1-22.
- Mudde, Cas (2000). *The ideology of the extreme right*, Manchester: University Press
- Mudde, Cas (2007). *Populist Radical right parties in Europe*, Cambridge, UK: Cambridge University Press
- Nagel, Joane (1998). Masculinity and nationalism: gender and sexuality in the making of nations In: *Ethnic and Racial Studies* 21/2 242-269

- Orleck Annalise (1997). Overview: Good motherhood as patriotism: Mother on the right In: Alexis Jetter, Annelise Orleck, Diana Taylor (szerk) *The politics of motherhood: activist voices from left to right*, Hanover, University Press of New England, 225-228.
- P. Ramet, Sabrina. (1999). Defining the radical right In: P. Ramet (szerk.) *The radical right in central and eastearn Europe since 1989* The Pennsylvania State University Press 3-29
- Papadopoulos N. és Heslop L. és Berács J (1990). National Stereotypes and Product Evaluations in a Socialist Country In: *International Marketing Review*, 7/1, 32-47
- Pető Andrea (2002). "A "Napba öltözött asszonyok." A (szélső)jobboldali magyar női polizálás ideológiai hátteréhez" In: Csepeli György, Örkény Antal (szerk.) *Gyűlölet és Politika* (2002), Budapest, F. Ebert Stiftung, Minoritás Alapítvány Kisebbségkutató Intézete, 303-338.
- Pető Andrea (2003). *Napasszonyok és holdkisasszonyok - A mai magyar konzervatív női politizálás alaktana*, Balassi Kiadó
- Pető Andrea (2008). The Rhetoric of Weaving and Healing: Women`s Work in Interwar Hungary, a Failed Anti Democratic Utopia In: *Rhetorics of work*, Yannitsiotis, Y. (szerk.), PLUS-Pisa University Press, 63-83.
- Pető Andrea- Szapor Judith (2004). „Women and the Alternative Public Sphere: toward a redefinition of women`s activism and the separate spheres in East Central Europe.“ In: *NORA, Nordic Journal of Women`s Studies*. 3/12: 172-182.
- Rokkan, S., és Lipset, S. M.(1967). *Party Systems and Voter Alignments*. New York, Free Press.
- Sharma S., Shimp, T. A., & Shin, J. (1995). Consumer ethnocentrism: A test of antecedents and moderators. In: *Journal of the Academy of Marketing Science*, 23:1, 26-3
- Szabó Márk (2008). *Virtuális erő és valóságos gyengeség* [http://www.kommentar.info.hu/szabo mark virtualis ero es valosagos gyengeseg.pdf](http://www.kommentar.info.hu/szabo_mark_virtualis_ero_es_valosagos_gyengeseg.pdf) (Letöltés ideje: 2011. 09.08.)

- Szabó Márk (2009). *Kortárs Magyar jobboldali radikalizmus* <http://www.rodosz.ro/files/Szabo%20Mark.pdf> (Letöltés ideje: 2011. 09.08.)
- Terence A. Shimp and Subhash Sharma (1987). Consumer Ethnocentrism: Construction and Validation of the CETSCALE Journal of Marketing Research 24: 3. 280-289
- V. Huseby-Darvas Éva (1996). Feminism, the murderer of Mothers: The Rise and Fall of Neo-Nationalist Reconstruction of Gender in Hungary. In: Brackette F. Williams (szerk.) *Women out of place the gender of agency and the race of nationality*, Great Britain, Routledge, 161-186.
- Veen H.J. (1997). *Rechtsextremistische und Rechtspopulistische Parteien in Europa (EU) und in Europarlament*, Texte zur Inneren Sicherheit, I, 63-79.
- Westle, Bettina – Niedermaye Oskar (1992). Contemporary right-wing extremism in West Germany - 'The Republicans' and their electorate In: *European Journal of Political Research*, 22 :1. 83–100
- Yuval-Davis, Nira (1999). *Gender and Nation*. London, Sage Publications

Az interjúalanyok jegyzéke:

1. sz. Interjúalany. Interjúkészítés ideje 2011.augusztus; Böszörműpuszta. Születési idő: 1949. Foglalkozás: Természetgyógyász „Á”
2. sz. Interjúalany. Interjúkészítés ideje 2011.augusztus; Böszörműpuszta. Születési idő: 1977. Foglalkozás: dula, gyógyterapeuta „B”
3. sz. Interjúalany. Interjúkészítés ideje 2011.augusztus; Böszörműpuszta. Születési idő: 1976. Foglalkozás: tréner szakrális női körökön (végzettség szerint marketinges) „C”
4. sz. Interjúalany. Interjúkészítés ideje 2011.augusztus; Böszörműpuszta. Születési idő: 1952. Foglalkozás: tanár, kulturális programszervező „D”
5. sz. Interjúalany. Interjúkészítés ideje 2011. augusztus; Budapest. Születési idő: 1962. Foglalkozás: bolti eladó „E”
6. sz. Interjúalany. Interjúkészítés ideje 2011. szeptember; Budapest. Születési idő: 1949. Foglalkozás: nyugdíjas „F”
7. sz. Interjúalany. Interjúkészítés ideje 2011. szeptember; Budapest. Születési idő: 1967. Foglalkozás: ápolónő „G”

8. sz. Interjúalany. Interjúkészítés ideje 2011. szeptember; Budapest. Születési idő: 1978. Foglalkozás: bolttulajdonos és eladó, rádiós műsor szerkesztő és műsorvezető „H”
9. sz. Interjúalany. Interjúkészítés ideje 2011. szeptember; Budapest. Születési idő: 1951. Foglalkozás: könyvkiadó cég vezetője, kulturális programszervező „I”
10. sz. Interjúalany. Interjúkészítés ideje 2011. szeptember; Budapest. Születési idő: 1950. Foglalkozás: bolttulajdonos, kézműves szakkörvezető „J”
11. sz. Interjúalany. Interjúkészítés ideje 2012. február; Budapest. Születési idő: 1969. Foglalkozás: bolti eladó „K”
12. sz. Interjúalany. Interjúkészítés ideje 2012. február; Budapest. Születési idő: 1988. Foglalkozás: cukrász „L”
13. sz. Interjúalany. Interjúkészítés ideje 2012. február; Budapest. Születési idő: 1987. Foglalkozás: tanuló „M”
14. sz. Interjúalany. Interjúkészítés ideje 2012. február; Budapest. Születési idő: 1975. Foglalkozás: jogaoktató „N”
15. sz. Interjúalany. Interjúkészítés ideje 2012. február; Budapest. Születési idő: 1946. Foglalkozás: műsorszerkesztő „O”
16. sz. Interjúalany. Interjúkészítés ideje 2012. március; Budapest. Születési idő: 1943. Foglalkozás: népmesegyűjtő- és mesekönyvíró „P”
17. Interjúalany. Interjúkészítés ideje 2012. március; Budapest. Születési idő: 1990. Foglalkozás: tanuló „Q”